పాపారాయఁడు

"ప్రభునిశాత్రవు హేతికి బలియొసంగి
బ్రతుకె నశియింప నొకరాజభక్తుఁడగుచు
శౌర్యవాసన లాంధ్రదేశమునఁ జిమ్మ
తాండ్రపాపయ కీర్తిని స్తంభుఁడయ్యె."

—ఓలేటి సీతారామమూర్తి.

రెండువందల సంవత్సరములకుఁ బూర్వము బొబ్బిలిసంస్థానమును వెలమవీరుఁడు రావు గోపాలకృష్ణ రంగారావును, విజయనగర సంస్థానమును క్షత్రియవీరుఁడు పూసపాటి విజయరామరాజును పాలించుచుండిరి. ఇరుగుపొరుగు సంస్థానాధీశ్వరులగు రంగారావునకును, రామరాజునకును మనసులో రవరవలుపుట్టెను. తుదకవి ప్రబల శత్రుత్వముగాఁ బరిణమించెను.

ఆకాలమున నీదేశము విజాతీయులగు ఫరాసువారి యధికారముక్రిందకు వచ్చెను. కావున నిందలి జమీందారు లీయవలసిన పేష్కషు వసూలుచేయుటకు ఫరాసువారి గవర్నరు బుస్సీదొర యేతెంచెను. ఏతెంచి యాతఁడు రాజమహేంద్రవరమున కోటిలింగాలవద్ద డేరాలు వేయించుకొని మకాముచేసెను ఈ వర్తమానము విని విజయరామరాజు బుస్సీదొర నెదిరించుటకుఁ దనకు మద్దతురావలసినదని బొబ్బిలి రంగారావువారిని కోరెను. దానికి రంగారావు "మాకు, మీకు నిదివఱకు సయోధ్య లేదు. కావున మేము మీకు మద్దతురాము. బుస్సీదొర మాయింటిమీఁదికి వచ్చినప్పుడు మేము చూసికొందుము" అని బదులుచెప్పెను. ఆమాటలకు విజయరామరాజున కెక్కుడలేని కోపమువచ్చెను. "ఈ సంవత్సరము బుస్సీదొరసాయమున నేలాగునకైన బొబ్బిలికోట సాధించితీరెదను" అని ఆరాజు కుడిమీసముదువ్వి ప్రతిజ్ఞచేసెను.

ఇట్లు ప్రతిజ్ఞచేసి విజయరామరాజు రాజమహేంద్రవరమువచ్చి బుస్సీదొరను కలిసికొనెను. అచ్చట రామరాజు బుస్సీతో బొబ్బిలివారిమీఁద లేనిపోని కొండెములుచెప్పెను. బుస్సీదొర యాకొండెములు నిజములని నమ్మెను. కావున బొబ్బిలికోటను ముట్టడించి బొబ్బిలివారిని శిక్షించుట కాతఁ డొప్పుకొనెను. అప్పుడు విజయరామరాజు బుస్సీదొరకు వెలలేనినజర్లు సమర్పించి బొబ్బిలికోట తనకుఁ బట్టముకట్టునట్లు మాట కరారుచేయించుకొనెను. ఫరాసుసేనలును, విజయనగరము సేనలు కలిసి బొబ్బిలికోటమీఁదికి బయలుదేఱెను.

ఈసంగతి చారులవలన బొబ్బిలి రంగారావు తెలిసికొనెను. ఆతఁడు తన రాజ్యమును రక్షించుకొనుప్రయత్నములలో నాహారనిద్రలు మఱచెను. తాను నమ్మిన బంటు 'తాండ్ర పాపారాయని' పిలిచి రంగారావిట్లు చెప్పెను : "దేశమెఱుఁగని ఫరాసువారిని మద్దతుతీసికొని విజయరామరాజు మనమీఁదికి వచ్చుచున్నాఁడు. కావున నీవు కొంతసేనను తీసికొనిపోయి మన రాజ్యమునకు ముఖద్వారమున నున్న 'రాజాముకోట'లో వేచియుండవలెను. అనుకున్నంతత్వరలో విజయరామరాజు మన బొబ్బిలిమీఁదకు రాకుండ నీవక్కడ వారిని అటకాయించవలెను. ఈలోపున మేమిక్కడ బొబ్బిలిలో రక్షణప్రయత్నములు పూర్తిచేసికొందుము. ఈ పనికిఁ జాలినవాఁడు లోకాధిపీరుఁడవు నీవుతప్ప మఱియొకఁడు బొబ్బిలిలోలేడు." పాపారాయఁడు రంగారావు చెప్పినదాని కంగీకరించి సేనతీసికొని రాజాముకోటకుఁ బోయెను.

పాపారాయఁడు రాజాముకోటలోఁ దమకొఱకెదురుచూచుచున్నసంగతి విజయరామరాజు తెలిసికొనెను. కావున నతఁడు రాజాముకోట మార్గమునువిడిచి యడవిమార్గముపట్టెను. అతఁ డాయడవిదారినే పోయి ఫరాసుసేనలతోడను, తనసేనలతోడను బొబ్బిలికోట ముట్టిగవేసెను.

హతాత్తుగ నెత్తివచ్చిన వీరితో సంధిచేసికొనిన మంచిదని రంగారావాలోచించెను. కావున నాతఁడు పరాసుగవర్నరు బుస్సీదొరతో రాయబారములు నడిపెను. కాని యవి కార్యకారికాలేదు. అప్పుడు రంగారావు "ఇఁక బొబ్బిలియాశ, ప్రాణములయాశ లేదు. ముందటిజాగ్రత విచారించుకొనుట మంచిది. ఇప్పుడు ప్రాణములకాశపడిన కలకాల మపకీర్తిపాలగుదుము. కావున నన్యచింతలుమాని యుద్ధసన్నద్ధులమై శత్రుబలముమీఁదనడిచి శౌర్యము ప్రకాశమానము చేయవలెను." అని ఆలోచించెను. తోడనే యాతఁడు "మీమీ ఆయుధములతో యుద్ధమునకు సన్నద్ధులైరండు." అని తన సరదారులకాజ్ఞాపించెను.

ముట్టడి ప్రారంభమాయెను. బొబ్బిలి వెలమవీరు లఱచేతికిఁ బండ్లువచ్చినట్లు యుద్ధముచేసిరి. కాని విజయరామరాజుసేన, పరాసుసేన కలసి వారిసేనకు రెట్టింపుపైగా నుండుటచే బొబ్బిలివారు తుద కోడిపోవఁ జొచ్చిరి. శత్రువులచేతులలోఁబడి మానము పోగొట్టుకొనకుండ రంగారావుభార్య మల్లమ్మదేవి యప్పుడు కత్తితోఁ బొడుచుకొని చనిపోయెను. ఇదిచూచి మిగిలిన వెలమస్త్రీలును కత్తులతోఁబొడుచుకొనియో, చిచ్చున దుమికియో యుసురులుపాసిరి. రాణివాసపుస్త్రీ లందఱును లయముపొందిన పిమ్మట వెలమవీరులు రంగారావు నడపగా శత్రుబలముమీఁద నడిచి చేతులుపొక్కినదాఁక యుద్ధముచేసిరి. పోరిపోరి తుదకు రంగారావును, వెలయవీరులును వీరశయనములంకరించిరి. అప్పుడు బుస్సీదొర, విజయరామరాజు బొబ్బిలికోట స్వాధీనముచేసికొనిరి; కోటలో డేరాలువేయించుకొని యందు విడిసిరి.

రంగారావునమ్మినబంటు తాండ్ర పాపారాయఁడు అప్పటికింకను రాజాముకోటలోనేయుండెను. బొబ్బిలిరాజు రంగారావు బంధుమిత్రులతో యుద్ధభూమిని గూలినసంగతి, బొబ్బిలిరాణి మల్లమ్మ రాణివాసస్త్రీలతో లయముపొందినసంగతి చెవినిపడినతోడనే పాపారాయనికిఁ బైప్రాణములు పైనేపోయెను. అతఁడు నిలువున నీరైపోయెను. కాని కొంచముసేపటికి సముదాయించుకొనెను. వెంటనే యాతఁడు ధైర్య మవలంబించెను.

అప్పుడు పాపారాయని మనము రోషపరీతమాయెను. "ప్రభువు రంగారావుగారికి తాండ్ర పాపారాయఁడను సేవకుఁడుండియు లేనట్లైయైనది కదా!" అని యాతఁడు చింతించెను. అప్పు డాతనికేదో మెఱుపుదెబ్బ తగిలి నట్లాయెను. తోడనే యాతఁడిట్లాలోచించెను: "తాండ్ర పాపారాయఁ డుండియు లేనట్లుకాఁగూడదు. విజయరామరాజు నన్నేలినస్వామిని చంపి యాతనికోటలోనే ఠాణ్యము వేసికొనియున్నాఁడు. నాస్వామి గర్భశత్రువైన విజయరామరాజిట్లుండగా నూరకుండిన నేనుండియు లేనట్లే యగును. కావున నారాజునుచంపిన విజయరామరాజును చంపి నేను మిగిలియున్న ఫలము చూపెదను. కాని రామరాజును చంపుట యనిన మాటలతోనగునది కాదు. చుట్టునుబలిసి సేనలు కొలువగా రామరాజు సురక్షితుఁడైయున్నాఁడు. అధికబలుఁడగునట్టివాని నెదిర్చిపోరి చంపుటదుస్తరము. కావున యుక్తిబలముచేత, రాముఁడు వాలినిచంపినట్లు, చంపెదను."

తాండ్ర పాపారాయఁ డిట్లు నిశ్చయించుకొనెను. విజయరామరాజు బొబ్బిలిమీఁద దండెత్తివచ్చినపిమ్మట విజయనగరమున రాజకార్యములను అతని అన్నకొడుకు ఆనందరాజు నిర్వహించుచుండెను. పాపారాయఁడిది తెలిసికొనెను. దేవులపల్లి పెద్దరాజు, బుద్ధరాజు వెంకయ్యయను నిద్దఱుమిత్రులను వెంటఁబెట్టుకొని యాతఁడు రాజాముకోటనుండి బయలుదేఱెను. తెల్లకాగితములను ఉత్తరములుగా మడచి, వానిపైన విజయరామరాజు బిరుదావళివ్రాసి, లకోటాముద్రలువేసి రాత్రి జామున్నర ప్రొద్దువేళ పాపారాయఁడు మిత్రులతో మారువేషమున బొబ్బిలిచేరెను.

పాపారాయఁడు మిత్రులతోఁ బాంచావాకీల దగ్గఱకుఁ బోయెను. అక్కడకావలియున్నవారు వారిని లోనికిఁ బోనీయరైరి. అందుమీఁద పాపారాయఁడు "మేము విజయనగరమునుండి ఆనందరాజుగారు పంపగా వచ్చుచున్నాము. రాజముద్రలుగల ఈ యుత్తరములు వెంటనే విజయరామరాజుగారి కందజేయవలెను. ఏమాత్ర మాలస్యమైనను ప్రాణములమీఁదికి

వచ్చును.'' అని చెప్పెను. ఆమాటలునమ్మి పారా కటాయించుచున్న జవాను లతనిని, అతనితోడవచ్చిన వారిని లోనికిఁబోనిచ్చిరి. వారట్లుపోయి విజయరామ రాజు విడిదిడేరాను సమీపించిరి.

యుద్ధముతీరి యప్పటికి మూఁడుదినములైనది. ఎట్లయిన బొబ్బిలికోట సాధించితీరెదనని కడిమీసము దువ్వి ప్రతిజ్ఞచేసి యది నెఱవేర్చుకొన్న సంతోషమున విజయరామరా జాడేరాలో గుండెలపైఁ జేయిపెట్టుకొని హాయిగా నిద్రించుచుండెను. అక్కడ నొక జవాను పారాయిచ్చుచుండెను. వాఁడు పాపారాయని, ఆతని మిత్రులను ముందుకుఁ బోనీయక అటకాయించెను.

అప్పుడు పాపారాయఁడు ''మేము ఆనందరాజు గారివద్దనుండి హుజూరున కుత్తరములు తీసికొని వచ్చి నాము. తక్షణమే ఈయుత్తరములు విజయరామరాజు గారి కీయవలెను. ఏమాత్ర మాలస్యమైనను తల కొట్టించివేయుదుమని ఆనందరాజుగారు మాకాజ్ఞాపించి యున్నారు. కాఁబట్టి మీరీసంగతి త్వరగా విజయ రామరాజుగారికిఁ దెలిపి మమ్ము వారిదర్శనమునకుఁ దీసికొనిపోవలెను. కించిత్తు జాగుచేసినను మీరు దివాణమువారికి నేరస్థులు కావలసివచ్చును.'' అని నిర్భయముగఁ జెప్పెను.

దానికిఁ బారాసిఫాయి యిట్లు బదులుపలికెను: ''మహారాజావారు మంచినిద్రలోనున్నారు. యుద్ధ ప్రశంసవల్లను వారికి మూడుదినములనుండి తిన్నగా నిద్రలేదు. ఈ గాఢనిద్రలో ఇప్పుడులేపిన రాజావారి కాగ్రహమువచ్చి నన్ను శిక్షింతురు. వారికిఁ గొంచము మెలకువవచ్చినతోడనే సమయముకనిపెట్టి మిమ్ము వారి వద్దకుఁ దీసికొనిపోవుదును. అంతవఱకు మీరు వేచి యుండవలెను.''

ఇట్లు పారాసిఫాయి చెప్పగా విని పాపారాయఁడు లేనికోపము తెచ్చుకొని ''ఈ యుత్తరము లిప్పుడే హుజూరునకు నివేదించవలెను. లేనియెడల నక్కడ ఆనందరాజుగారు మా తలకొట్టివేయుదురు. ఏమాత్రము జాగుచేయుటకును వీలులేదు. కావున మమ్మిప్పుడే రాజావారివద్దకుఁ దీసికొనిపొమ్ము.'' అని గద్దించి పలికెను.

ఆమాటలకుఁ బారాజమాదారుఁడు గడగడలాడెను. ''అయ్యా! ఇప్పుడుగనుక నేను రాజావారికి నిద్రాభంగముచేసితినా నాకు చావుతప్పదు. కావున నాయందు దయయుంచి నాలుగుగడియ లోపికపట్టుఁడు. అంతపర్యంతము మీ రీడేరాదగ్గఱ విశ్రమించి బడలిక తీర్చుకొనుఁడు. రాజుగారు లేచినతోడనే మీకు వారి దర్శనముచేయించెదను.'' అని పారాజవాను సముదాయించి పలికెను. పాపారాయఁడును, ఆతని మిత్రులును ఇందు కంగీకరించి యాడేరాయందునఁ బండుకొనిరి.

ఆరాత్రి రెండుజాములవఱకు పుచ్చపువ్వు వెన్నెల కాసి పిమ్మట రాజభక్తుఁడగు పాపారాయని చేతలకుఁ దోడుపడుటకో యనునట్లు చంద్రుఁడ డస్తమించెను. ఆప్పుడు కన్నుపొడుచుకొనినను కనుపించని కటికచీఁకటి లోకమును గ్రమ్మెను.

ప్రభువు ఋణము తీర్చుకొనుటకు సమయ మనుకూలమైనదని పాపారాయఁడు లోలోన సంతోషించెను మెల్లగ లేచికూర్చుండెను; తాను రహస్యముగఁదెచ్చి బొగ్గునలుపుకంబళి ముసుఁగువేసికొనెను. చీమచిటుకమనకుండ నతఁడు డేరాకనాతుకట్టు తన కరాచూరి చేతఁజించి మార్గముచేసెను. ఆమార్గమున నేలమాటుగ దొర్లిపోయి పాపారాయఁడు విజయరామరాజు పడుకున్న తల్పమును సమీపించెను.

ప్రతిజ్ఞ నెఱవేర్చుకొన్న గర్వమున, బొబ్బిలి పట్టా మేకలాభమొనగూడునన్న సంతోషమున రామరాజ ఒళ్ళుతెలియక నిద్రపోవుచుండెను. పాపారాయఁడే నిని కొట్టిలేపెను. తత్తరిల్లి రాజులేచి ''ఎవరునీవు?'' అని రాజసమునఁ బ్రశ్నించెను. ''రంగారావు నమ్మిన బంటును; బొబ్బిలివారి పులిని; తాండ్ర పాపారాయ నన్నెఱుఁగవా?'' అని పాపారాయఁడు తన బొమ్మ త్టుకొనుచుఁ బలికెను. దానితో రామరాజున కతడెవరో, యెందునిమిత్తము వచ్చెనో తెలిసిపోయెను తోడనే యతఁడు పక్కలోఁ గత్తులకొఱకు వెదకెను కాని రాజులేవకముందే పాపారాయఁడు వానినిత

దాచివేసెను. కావునఁ గత్తులు కనపడలేదు. అప్పుడు రాజు నాలుగుమూలలఁ జూచెను. అతనికేమియుఁ గనుపించలేదు. ఈతెగియూడిపోయిన 'ఉత్తరకట్టు' మాత్రమొకటి దొరికినది. తన్నుకొట్ట నుంకించుచున్న పాపారాయుని వంగఁదీసి విజయరామరాజు యీ పెకత్రితో నాతని మెడమీఁదఁ బొడిచెను. ఆపోటు కాకత్రి పాపారాయుని కంఠము దిగివచ్చెను.

మఱియొకఁడైన రాజుపొడిచిన ఆపోటుకు వెంటనే చచ్చియుండును. కాని రాజభక్తిచేత నావేశింపఁబడిన పాపారాయఁ డాదెబ్బకు లెక్కచేయక తాను బ్రతికి యుండినప్పుడే వాఁడివాలున విజయరామరాజు కడుపు చీరెను. తన యేలికయగు రంగారావునకు గర్భశత్రువైన విజయరామరాజు గర్భముచీరి ప్రభువుఋణము దీర్చికొంటినని పాపారాయఁడు సంతోషమున మిన్నందెను. రామరాజును, పాపారాయఁడును నేలకొరగి ప్రాణములు విడిచిరి.

ఈ సవ్వడి పారావారువిని రాణువవారికిఁ జెప్పిరి. వారువచ్చిచూచి నిర్ఘాంతపోయి ఈ ఘోరముచేసిన ఇతఁడెవరాయని విచారించుచుండిరి. పాపారాయనితో వచ్చిన వారిరువురు నప్పుడు "బొబ్బిలివారిపులి ప్రభువు ఋణము తీర్చికొన్నది." అని రభసముచేసిరి. అంతమీఁద రాణువవారు పాపారాయని మిత్రులనుచుట్టుముట్టిరి. చేతికిఁజిక్కినంతమందిని చెండి వారిరువురును తుదకు మరణించిరి.

మఱియొకప్రక్క డేరాలో విడిదిదిగియున్న బుస్సీదొర కీవృత్తాంతము మఱి కొంతసేపటికిఁదెలిసెను. "ఈ బొబ్బిలిపాటిమీఁద పాపారాయనివంటి రాజభక్తులెందరున్నారో? ఇఁక నిక్కడయుండుట మాకు క్షేమముకాదు." అనిభయపడి పరాసుగవర్నరు తత్క్షణమే యక్కడనుండి సేనలనుకదలించుకొని పోయెను. రాజునుకోల్పోయి రామరాజుసేనలు విజయనగరమునకుఁ బోయెను. ఏరాజ్యమున నేలినవానికర్థప్రాణములను సమర్పించు పాపారాయనివంటి బంట్లుందురో యారాజ్యముమీఁదికి శత్రువు లెత్తివెళ్ళలేరు; ఎత్తి వెళ్ళినను దానిని గెలువలేరు; గెలిచినను ఆరాజ్యమునఁ జిరకాలము నిలువలేరు.

పాపారాయని రాజభక్తి సాటిలేనిదే కాని యతఁడు చేసినపని హింసాకళంకితమని కొందఱందురు. బాగుగాఁ బరిశీలించితిమేని యట్లనుటకు వీలులేదు. రంగారావునకు విజయరామరాజు గర్భశత్రువు. పాపారాయఁడు రంగారావునకు గుండెలిచ్చినబంటు. స్త్రీలతోడను, సేనతోడను రంగారావు చనిపోవుటకుఁ గారణభూతుఁడైన విజయరామరాజు బొబ్బిలికోటలో రాజ్యమువేసికొని సుఖాన నుండుట రాజభక్తుఁడగు పాపారాయనికిఁ దెవులులేని వేదనపుట్టించెను. తనప్రభువు బ్రతికియుండగా నతని మాటప్రకారము విజయరామరాజును రాజాముకోటదగ్గఱ అటకాయించుటకు పాపారాయనికి వీలులేకపోయినది. "ప్రభువువారు బ్రతికియుండగా వారికోరిక నెఱవేర్పలేకపోయితిని; ఇప్పుడు వారి శత్రువగు విజయరామరాజునుచంపి వారియాత్మకు శాంతిచేకూర్తును." అని ఆరాజభక్తుఁడు తలఁచి యింతపనిచేసెను. తనయేలిక విరోధి ప్రాణములుకొనుట ఆ రాజభక్తుని పరమార్థము. కావున నతఁ డిది నెఱవేర్చెను.

"పోయినరంగారావు పోనేపోయెను. ఇఁక నతని ప్రసక్తి మనకేల?" అని పాపారాయఁ డనుకొనలేదు. డబ్బుకొఱకుఁగాక నిష్కామబుద్ధితో రాజసేవకుఁ గుదిరిన అతఁడట్లేల యనుకొనును? తాను బ్రతికియుండగాఁ దనప్రభువు గర్భశత్రువు బొబ్బిలికోటలో సుఖాన నిలువకూడదని యారాజభక్తుని నిశ్చయము. రాజశత్రువును చంపుటకు, రాజసేవలోఁ జచ్చుటకు నాతఁడు రాజాముకోటనుండి బయలుదేఱిపోయెను. అట్లే యారాజభక్తుఁడు రాజశత్రువును చంపెను; రాజసేవలోఁ జచ్చెను.

"కాయమొసంగియైన రిపు
ఖండనముం బొనరించి కంటికెం
జాయల చాలుతో, హృదయ
సంభృతశౌర్యమరీచితోడ స్వీ
యాయత రాజభక్తియె జ
యమ్మిడ పాపయ చూపు పౌరుషా
ప్యాయనకృత్య మాంధ్ర జను
లా దలలూచుచు మెచ్చుకుందురా?"
—ఓలేటి సీతారామమూర్తి.